ЎзССР Давлат китоб палатаси
АПР. 1993

Халқ зиёлилари рўзномаси

Маърифат

معرفت

MARIFAT

1931 йил 4 июлдан чиқа бошлаган

1993 ЙИЛ 24 МАРТ, ЧОРШАНБА

№ 20 (6531).
Баҳоси 5 сўм.

ЎЗБЕКИСТОН ХАЛҚИГА НАВРЎЗ ТАБРИГИ

Азиз ватандошлар!

Муҳтарам отахон ва онахонлар! Опа-сингиллар, ака-укалар! Мустақил Ўзбекистоннинг ёш авлоди — қадрли ўғил-қизларим!

Наврўзи олам Сизларга муборак бўлсин! Кўп минг йиллардан бизга мерос қолган, олис аждодларимиз қутлуғ санаган бу байрам замирида олам-олам мазмун бор. Наврўз —табиатнинг уйғониш тўйи, она ерга муҳаббат тўйи, эзгу умидлар тўйидир.

Наврўз мустақил Ватанимиз учун айниқса азиз ва қадрли! Чунки биз уни курашиб қайта қўлга киритдик. Бир вақтлар Ўзбекистон ва ўзбеклар шаънига маломат тошини отган кимсалар Наврўзни ҳам бадном қилмоқчи бўлдилар, халқни табаррук байрамидан айирмоққа уриндилар. Яратганга шукрлар бўлсинки, уларнинг бу ғарази амалга ошмади. Истиқлол шарофати билан халқимиз кўҳна байрамини расмона яйраб тантана қилишга мушарраф бўлди. Бу адолатнинг ғалабасидир.

Мана шу қутлуғ Наврўз кунида сиз азиз ватандошларимни ишонтириб айтаманки, бундан буён ҳам юртимиз ва халқимиз шаъни, маънавий қадриятларини кўз қорачиғидек асраб-авайлаймиз ва қатъий ҳимоя қиламиз.

Наврўз — эзгулик байрами. Сулҳ ва тотувлик байрами. Биз она юртимизнинг ҳамиша тинчликда, омонликда бўлишини истаймиз ва қўшниларимизга, ички низолардан жафо чекаётган узоқ-яқин элларга ҳам барқарор осойишталик йўлларини тилаймиз.

Баҳор — ёшлик фасли, янгиланиш, гуллаш, яшнаш тимсоли. Мустақил Ватанимиз ҳам янгиланиш даврини бошдан кечирмоқда, гуллаш ва яшнаш даврининг пойдеворини қурмоқда. Умидимиз халқимиздан, ёшлардан. Юртнинг залворли юкини кўтарадиган нор йигитлар, ўктам фарзандлар керак. Шундай фарзандларни тарбиялаб вояга етказган ота-оналарга, билим ва ҳунар ўргатган, камолга етказган устозларга, соғлом авлод учун умрини бағишлаган барча азиз инсонларга Ватан ташаккури бўлсин!

Бу муборак кунда Ватандан олисда хизмат вазифасини бажараётган юртдошларимизга, таҳсил кўраётган талабаларимизга, дунёнинг турли ерларида истиқомат қилаётган туркистонлик ватандошларимизга, Ўзбекистоннинг барча дўстларига Наврўз саломини йўллаймиз.

Бу йилги Наврўз Ийди Рамазон арафаларига тўғри келди ва янада қадрли, шарофатли бўлди. Рамазон ҳайити барчамизга муборак бўлсин.

Бугун далаларга сепилаётган уруғ, боғларга экилаётган ниҳолларга Оллоҳ таолонинг баракот нури сочилган бўлсин.

Азиз юртдошларим!

Наврўзи олам хонадонимизга бахт-саодат, элюртимизга тинчлик, осойишталик келтирсин, йилимиз қутлуғ ва баракали бўлсин.

Ислом КАРИМОВ,
Ўзбекистон Республикасининг Президенти.

Дунёда неки фазилат, неки яхши хислат бор — барини Наврўзга сифат бериб, орзиқиб кутган онларимиз етиб келди! Истиқлолга эришган озод Ватанимиз пойтахти Тошкентнинг Халқлар дўстлиги майдонида Наврўз тантаналарига оқ фотиҳа бериб, оқ йўл тилашнинг ҳам рамзий маъноси, ҳикмати бор. Зотан, қуёш зиёси билан йўғрилган Ўзбекистон заминида юздан ортиқ миллат вакиллари елкама-елка туриб, истиқлолимизни мустаҳкамлаш йўлидан порлоқ истиқбол сари дадил одимламоқда. Халқлар дўстлиги майдонидаги тантаналарда юртимиз меҳнат аҳли тинчлик ва тотувликни нечоғли ардоқлаётгани, азалий анъаналарни, урф-одатларни янги мазмун билан бойитиб, асраб-авайлаб келаётгани яна бир бор намоён бўлди.

Халқлар дўстлиги, Фурқат кўчалари билан Ўзбекистон шоҳкўчаси кесишган жойдаги улкан майдон беназир кўрки ва салобати ила кишини ҳайратга солади. Бугун у байрамона безатилган. Турфа рангли байроқлар, санъаткор қизлар кийган сержило миллий либослар уйғунлашиб, мисли чаманзорга айланган. Айниқса, Хадра томондан назар ташласангиз, майдон тўрида қад ростлаган бино бағрини очиб, меҳмонларни чорлаётгандек туюлади.

Кошона пойида, мармар зинапоялардан тушаверишда чорпоялар ўрнатилган. Бахмал кўрпачалар ёзилиб, неча-неча Наврўзларни қаршилаган отахонлар парёстиқларга суяниб, савлат тўкиб ўтирибди. Рўзаи Рамазон сабабли хонтахталар бугдой майсалари, баҳор чечаклари, лолалар билангина безатилган...

Соат миллари 11 ни кўрсатади. Халқлар дўстлиги саройининг ойнаванд эшиклари очилиб, Ўзбекистон Президенти Ислом Каримов, Республика Олий Кенгашининг раиси Шавкат Йўлдошев, Бош вазир Абдулҳошим Муталов, Республика Вазирлар Маҳкамаси раисининг биринчи ўринбосари Исмоил Жўрабеков, Тошкент шаҳар ҳокими Адҳам Фозилбеков ва бошқа расмий кишилар чиқиб келадилар. Ислом Каримов отахонлар ҳузурига йўл олади. Юртбошимиз пойтахт маҳаллалари оқсоқолларини, улар сиймосида тошкентликларни, бутун республика аҳлини Наврўз айёми билан муборакбод этади. Яккасарой тумани маҳалла қўмиталари раислари вакили, Ўзбекистон халқ артисти Ориф хожи Алимаҳсумов сўз олади. У мустақиллик шарофати билан асрлар синовидан ўтган урф-одатларимиз тикланаётгани, Парвардигори оламнинг мурувват боис рўшноликка чиққанимиз учун шукрона айтиб, эл-улусни мустақилликнинг машаққатли йўлидан дадил бошлаб бораётган давлатимиз раҳбарлари ҳақига дуойи фотиҳа қилади. Шодиёнага тўпланган тошкентликларни, хорижий элчихоналарнинг вакиллари ҳамда пойтахтимиз меҳмонларини — барчани уйғониш байрами — Наврўзи олам билан қутлайди.

Борлиқни карнай-сурнай наволари, чилдирмалар жаранги тутиб кетади. Кураи замин тимсоли бўлмиш шар осмон-фалакка кўтарилади. Унга она-Ватанимиз харитаси, миллий тамғамиз ҳамда байроғимиз тасвири туширилган.

Карнайлар наъраси, доираларнинг садоси аста-секин узоқлашади. Ранг-баранг байроқ тутган туғдорлар орасидан ҳарир либос кийган «Баҳор» қизлари чиқиб келади. Улкан майдон узра Муҳаммаджон Мирзаевнинг машҳур «Баҳор» вальси янграйди.

Республикамизнинг машҳур санъаткорлари ҳамда пойтахтимиз туманларида фаолият кўрсатаётган бадиий ҳаваскорлик жамоалари тайёрлаган «Наврўз гуллари» вокал-рақс композицияси, барча вилоятлардан келган фольклор-этнографик гуруҳлар намойиш этган халқ қўшиқ ва рақслари, сумалак пиширш, келинсалом каби удумларимиз акс этган томошалар йиғилганларда унутилмас таассурот қолдирди. Шу лаҳзаларда майдонга назар ташласангиз, ўзингизни фасли баҳор оғушида, рақ-қосу раққосалар, хонандаю созандалар даврасида — халқ ижодиётининг битмас-туганмас чашмаси қошида тургандек ҳис этасиз.

Халқлар дўстлиги майдонининг ҳар икки томонига Тошкент туманларининг савдо расталари ўрнатилган. Тахтасупалар бадиий ҳаваскорлар ихтиёрига бериб қўйилган. Байрамнинг асосий тантаналари сарой пойидаги саҳнада кечса-да, бу ердаги жамоалар ҳам байрам руҳини янада бойитишга хизмат қилмоқда.

Ҳар бир миллатнинг келажаги у тарбиялаб, вояга етказаётган фарзандларига боғлиқ. Бизнинг ҳур Ўзбекистонимизда одобли, истеъдодли, қувноқ болалар шу қадар кўп экан, Президентимиз таъкидлаганидек, унинг келажаги порлоқ бўлади. Болалар боғчаларида тарбияланаётган кичкинтойларнинг чиқишлари, «Чаман», «Қуёш» каби болалар жамоаларининг камалакдек товланувчи рақсларию қувноқ қўшиқлари шундан дарак беради. Қолаверса, республика Президентининг жажжи қизалоқларни меҳр билан қўлига олиб, эркалагани ҳам бежиз эмас.

... Хўжа Насриддин бошчилигидаги масхарабозлар жар солиб, халқни сайилга чорлайди.

«Марҳабо, Наврўз!» вокаль рақс сюитаси янги кун — Янги йилга бағишланган қасидага айланган бўлса, композитор Р. Абдуллаевнинг байрам муносабати билан басталаган «Наврўз мадҳияси» вокал-рақс сюитаси кўнгилларга ўзгача ҳузур бағишлади.

Халқлар дўстлиги майдонида бошланган байрам тантаналари азим Тошкентнинг истироҳат боғлари, ҳиёбонлари, маҳаллаларию гузарлари оша диёримиз бўйлаб зўр қувонч ва шодлик ила одимлайди...

(ЎзА мухбирлари).

Суратларда: Наврўз тантаналаридан лавҳалар.

ҲАЙИТИНГИЗ МУБОРАК!

Бисмиллоҳир раҳмонир роҳийм!

Жумлаи жаҳон мўмин-мусулмонлари учун азиз ва муқаддас бўлган саналардан бири Рамазон ойидир. Ислом таълимотига кўра, қариб ўн тўрт асрдан буён башариятни рушду ҳидоят йўлига даъват этиб келаётган Қуръони Карим мана шу муборак Рамазон ойида нозил бўлган. Шу боисдан ҳам Рамазон ойи муқаддас, бу ойда мусулмончиликнинг асосий рукнларидан бири — рўза тутиш фарз этилган. Бу рукн ҳам, албатта, Ислом динининг бошқа асосий устунлари сингари ўз-ўзидан шаклланмай, ижтимоий тараққиёт билан боғлиқ тарихий босқичларда юзага келган.

Ислом таълимотига кўра, рўза ойининг жорий этилиши тарихига назар ташлар экансиз, қуйидагиларни таъкидлаш лозим: мелодий ҳисобининг 622 (ҳижрийнинг биринчи) йилида пайғамбаримиз Муҳаммад алайҳиссалом Маккан мукаррамадан Мадинаи мунавварага ҳижрат қилганларида бу маскан аҳолиси орасида ашуро (муҳаррам ойида ўн кун рўза тутиш) одат бўлган. Кейинчалик, аниқроғи, пайғамбаримиз алайҳиссалом ҳижратларидан сўнг 17—18 ой ўтгач, яъни 623-йилнинг охирларида унинг ўрнига Рамазон ойида ўттиз кун рўза тутиш фарз қилинди.

Рўза тутиш катта ижтимоий ва тарбиявий аҳамиятга молик. Пайғамбар алайҳиссаломнинг ҳадиси шарифларидан бирида — «Уч кишининг дуоси рад этилмай қабул бўлади: оғиз очаётган рўзадорнинг дуоси, адолатли давлат раҳбарининг дуоси ва ноҳақ жабр кўрган кишининг дуоси», — дейилиши ҳам бу ибодатнинг нечоғли буюклигига яққол далилдир.

Мавриди келганда шуни айтиб ўтиш керакки, муборак Рамазон ойида рўза ибодатидан бошқа яна бир қанча муҳим тарихий воқеалар ҳам қайд этилади. Шулардан энг муҳими — Рамазон ойининг 27-кунига ўтар кеча — «Лайлатул қадр» (тақдир кечаси)дир. Ислом таълимот асосчиси ва саҳобалар шаҳодатича, Қуръони карим айнан шу «Лайлатул қадр» тунида илк марта нозил бўлган. Бу ҳақда муқаддас китобда ҳам очиқ-ойдин баён қилинган. Бу тун йилнинг энг яхши кечасидир. «Лайлатул қадр» улуғ айём сифатида алоҳида нишонланади. Муқаддас аталишининг боиси ҳам шундадирки, Қуръони каримнинг «Алқадр» сурасида «бу кечанинг фазилати минг ойдан ҳам афзалроқдир», дейилган. Рамазон ойида, шунингдек Ислом тарихида муҳим ўрин тутган воқеалар силсиласи содир бўлган. Улардан 6-Рамазон — Муҳаммад алайҳиссаломнинг набираси имом Ҳусайн туғилган кун, 10-Рамазон — Муҳаммад алайҳиссаломнинг биринчи завжан муҳтарамалари Хадича онамиз вафот этганлар, ўн етинчисининг тонгида машҳур Бадр жанги бўлган ва ўша куни Пайғамбар алайҳиссаломнинг Маккан мукаррамага музаффар кирган кунларини ва бошқа тарихий воқеаларни санаб ўтиш мумкин.

Ўттиз кунлик рўзанинг хотима топиши, мана, деярли 14 асрки, бутун Ислом оламида Рамазон (бизда у Рўза ҳайити ёки Ийди ал-фитр — оғиз очиш байрами номлари билан ҳам юритилади) ҳайитига боғлиқ махсус тантаналли маросимлар билан нишонланади.

Рўза ҳайитнинг жорий этилиш тарихи ҳақида ҳам пайғамбар алайҳиссаломнинг муборак ҳадислари бўлиб, ватандошимиз, буюк муҳаддис олим Абу Исо ат-Термизий бу ҳақда шундай ривоят қилади: «Пайғамбар алайҳиссалом Мадинаи мунавварага келганларида воқиф бўлдиларки, шаҳар аҳли (йилда) икки кун ўйин-кулгу, ҳурсандчилик билан машғул бўлар экан. Шунда расулуллоҳ «бу икки кунда ўйин-кулгу қилишингизнинг боиси нимада?» — деб сўрадилар. Улар «бу икки кунда биз жоҳилия давридан бошлаб хурсандчилик қиламиз», деб жавоб қилдилар. Расулуллоҳ: аллоҳи таоло бу кунларингизни яхшироқ бошқа икки кунга — Явм ал-адҳа (Қурбонлик куни) ва Явм ал-фитр (оғиз очар куни)га алмаштирди», дедилар. Шу тариқа Исломдаги икки улуғ байрам — Рўза ва Қурбон ҳайитларига асос солинган ҳамда улар асрлар оша мусулмонларнинг энг мукаррам ва муқаддас байрамлари сифатида нишонланади. Жумладан, пайғамбар алайҳиссалом давридаёқ бу байрамларнинг оммавий ўйин-кулгу, улуғ шодиёналик билан нишонлангани ҳақида

(Давоми 2-бетда).

Халқ таълими ва бозор иқтисодиёти

МИЛЛИОНЕР МАКТАБ

Ўзбекистон халқ таълими аълочиси, халқ депутатлари Жума шаҳри ноиби Келдиёр Ўрдошев одатдаги тартибни «бузиб», ўзи раҳбарлик қилаётган 8-мактабда ўқув-ишлаб чиқариш бригадасини қайта тиклаш ташаббуси билан чиқди. Аммо касбдошлари унинг бу ҳаракатини қўллаб-қувватлашмади, шунчаки бир ҳавас-да, деб қўя қолишди. Инсоф ва адолат билан баҳо берилади-ган бўлса, 20 миллатнинг минг нафар ўғил-қизига 130 нафар педагог-ўқитувчи ҳаёт сабоғини бераётган байналмилал илм даргоҳидаги шаҳарлик ўқувчилар бошини бир жойга қовуштириш, уларни қишлоқ хўжалиги ишларига жалб этиш осон эмас-да.

...Икки йилдирки, ўқув-ишлаб чиқариш бригадаси аъзолари пиллачилик ва пахтакорлик касб сирларини мукаммал ўрганиб, кўзланган маррани эгаллашаяпти ҳамда самарали меҳнатларига яраша моддий манфаатдорлик кўриб келаяптилар.

Мактаб директорининг хўжалик ишлари бўйича ўринбосари Яхшибой Сангиров етакчилигидаги 34 кишилик ўқув-ишлаб чиқариш бригадаси аъзолари 1992 йилда пиллачиликдан катта муваффақиятларга эришиб, 34 минг сўм соф даромад қилганди. Шунингдек, Навоий номли жамоа хўжалигининг 6-бригадасидан 20 гектар экин майдони ажратиб олиб, барака уруғи қадаган эдилар. Бунда ҳам муваффақиятга эришиб, маошдан ташқари ҳар бир бригада аъзоси йил якунига кўра яна 12—15 минг сўмдан устама пул мукофотини қўлга киритди.

Хўжалик ҳисоби асосида мустақил иш юритиб, ўзларини ўзлари маблағ билан таъминлашга ўтган ёш пиллакору пахтакорлар икки соҳа бўйича катта даромад қилдилар. Улар ўз байналмилал таълим-тарбия масканларининг туман банкидаги ҳисоб дафтарчасига бир миллион сўмдан кўпроқ пул даромади жамғардилар.

Ишбилармонлик, амалдаги тадбиркорлик, ватанпарварлик ташаббусларидан кўзда тутилган асосий мақсад нима? Ўқув-ишлаб чиқариш бригадаси аъзолари ишлаб топган пул, энг аввало, мактабнинг ўқув-моддий техника базасини мустаҳкамлашга, сўнгра бозор иқтисодиёти шароитида ўқитувчи-ўқувчиларни ижтимоий ҳимоя қилишга сарфланаяпти. Миллионер мактаб дирекцияси педагогик жамоаси ва касаба уюшмаси қўмитасининг ҳамкорликда чиқарган қарорига асосан ўтган йили жамғарма ҳисобидан ўқитувчилар куни муносабати билан 100 нафар тарбиячи-педагогга пул мукофоти берилди. Ташаббускор, илғор, ижодкор, виждонан ишлаётган беш нафар ўқитувчининг ҳар бири эса яна бир ойлик маош ҳисобида пул мукофоти олишганди. Шунингдек, аълo баҳолар билан ўқиётган юз нафар ўқувчиларнинг ҳар бирига ойма-ой 50 сўмдан стипендия бериб бориляпти. Ана шундай ибратли тадбирлар, рағбатлантиришлар туфайли виждонан меҳнат қилаётган педагоглар, аълочи ва ташаббускор ўқувчилар сони тобора кенгайиб боряпти.

Ўқувчи-ёшларни фойдали меҳнатга жалб қилиш, уларни келажакка тайёрлаш, керакли пайтда ижтимоий ҳимоя қилиш учун айни кунларда фаолият кўрсатаётган мазкур мактаб ўқув-ишлаб чиқариш бригадаси ишини яна ҳам яхшилаш, пилла ва пахта ҳосилдорлигини ошириш лозимлигини, келажакда ана шу хайрли ишни янада сердаромад қилиш режалари йўлида изланаётган ташаббускор ёшлар саркори Келдиёр Ўрдошев аниқ мақсадли хулосага келди. Унинг истиқболли мўлжалига кўра, 1993 йилда мактаб учун битта микроавтобус, чопиқ ва транспорт трактори олинадиган бўлди. Ундан ташқари, пахтага тўланадиган қўшимча даромад ҳисобига мактабни таъмирлаш, техник восита, кўргазмали қуроллар харид қилиш, ўқув моддий техника базасини янада мустаҳкамлаш каби қатор ташкилий-тарбиявий тадбирлар пешма-пеш, ўз мавриди-мавсуми билан амалга оширилиши кўзланаяпти.

Н. ЭШҚУВВАТОВ,
Самарқанд вилояти Паст Дарғом туманидаги 24-мактаб ўқитувчиси.

ҲАЙИТИНГИЗ МУБОРАК!

(Боши 1-бетда).

аниқ маълумотлар бор. Масалан, расулуллоҳнинг суюкли завжалари Ойша онамиз шундай деганлар: «Ҳайит кунларининг бирида мен икки жория қизларнинг ашулаларини мароқ билан эшитиб ўтирган эдим, қутилмаганда отам Абу Бакр Сиддиқ келиб қолдилар ва бизни хурсандчиликка берилганимизни кўриб, уч марта «бу шайтон наволари-ку», — деб бизларни қойий кетдилар. Шу дамда погаҳон расулуллоҳ ҳам келиб қолдилар ва отамга қараб: «Эй, Абу Бакр, уларни ўз ҳолларига қўйинг, зеро, ҳар бир халқнинг ўз байрами бўлади! Бугун бизнинг байрамимиздир!» дея хитоб қилдилар.

Азалдан Рамазон ойида одатдагидан кўпроқ ибодатлар адо этилади. Мискин, етим-есирлар ва бечора-ю-муҳтожларга инъомлар, фитр садақалари тарқатилиб, хайру-эҳсонлар улашилади. Фитр-садақа бериш барча мўмин-мусулмонларга вожиб. Фитрнинг ҳайит намозигача берилишининг замирида улкан халқпарварлик ғояси — ҳайит кунида ҳамма баробар хурсандчилик қилиб, муҳтожлик сезмаслиги мақсади мужассамдир.

Рамазон ҳайити дўстлик, иноқлик, тинч-тотувлик, меҳр-мурувват, одамийлик, ватанпарварлик, поклик, шукронаи неъмат каби юксак инсоний фазилатлар намоён бўладиган улуғ айёмдир. Бу кунларда ўзаро гина-қудуратлар унутилади, ихтилофу келишмовчиликларга барҳам берилиб, билиб-билмай қилинган гуноҳлар кечирилиб, айблар ҳам мағфират этилади. Бу хусусда ўрта асрда яшаган ироқлик машҳур тарихчи Ибн ал-Жавзийнинг (1116—1201) ўн жилдли «Ал-Мунтазам» номли йирик асарида келтирилган кичик бир маълумот диққатга сазовордир. «1011 йили рўза ҳайити арафасида улуғ вазир Бағдод музофоти қамоқхоналарини назорат қилиб айланади ва муборак ҳайит муносабати билан енгил жиноят қилганларни ва тавбадорларни ҳибсдан озод қилади. Бир динордан ўн диноргача қарзи учун қамалганларни буткул озод қилиб, ундан ортиқ қарзи учун жазо муддатини ўтаётган маҳбусларни эса кафилликка олиб, байрам кунларини ўз оилалари билан ўтказиб қайтишлари шарти билан уларга ҳам рухсат беради» — деб ёзади нозиктаъб муаррих.

Бутун Ислом дунёсида бўлгани сингари Туркистон заминида ҳам ҳайит намозлари жамоа бўлиб ўқилади, намоздан кейин марҳумлар руҳини хотирлаб дуои-фотиҳалар қилинади. Мўмин-мусулмонлар ота-оналари, дўсту-биродарлари, қариндош-уруғларини ҳайит билан қутлайдилар, бетобу ҳожатмандларни зиёрат қилиб, кўнгилларини кўтарадилар. Отахону-онахонлар, мўйсафидлар, яқин кишилар ва болаларга байрамона совғалар — ҳайитликлар улашиш ҳам халқимизнинг азалий удумларидандир.

Сўнгги йилларда жонажон Ўзбекистонимизда қарор топаётган ижтимоий адолат, айниқса мустақиллигимиз шарофати билан ҳаётбахш илдизи узоқ ўтмишга бориб тақаладиган ибратли тарихимиз, бой маданий меросимиз, турфа хил маънавий қадриятларимиз, удумларимизни ўрганиш ва тиклаш, ушбу бебаҳо бойликлардан халқни баҳраманд қилишда катта ишлар амалга оширилаётир. Халқимизнинг кўнглини хушнуд қилган бу хайрли ишларнинг ҳаммаси муҳтарам Президентимиз Ислом Каримов собитқадамлик ва изчиллик билан олиб бораётган доно сиёсатининг ёрқин самарасидир. Муборак динимиз равнақи йўлидаги ижобий ўзгаришлар, диндорларга яратилган улкан имкониятлар алоҳида таҳсинга сазовор. Виждон, эътиқод эркинлиги қоидаларининг ҳаётга тўла татбиқ қилина бориши, Президентимиз Фармонлари билан Ўзбекистонимиз тарихида биринчи маротаба диний байрамлар: Рўза ҳайити (Ийд ал-фитр) ва Қурбон ҳайити (Ийд ал-адҳа)ни умумхалқ байрамлари сифатида дам олиш куни деб эълон қилиниши том маънодаги оламшумул аҳамиятга молик воқеалар бўлиб, диёримиз мўмин-мусулмонлари қалбини беҳад қувончга тўлдирди. Аллоҳга шукрлар бўлсинки, бу йил муборак Рўза ҳайити учинчи маротаба тантанали нишонланаётир. Бу йилги Рамазон ва Наврўз байрамлари бир-бирига уланиб кетиши алоҳида тароват ва шодиёналик касб этиб, мустақил Ватанимизда бир жон, бир тан туйғуси билан яшаётган халқларнинг байналминал байрамига айланиб кетди. Муборак Рамазон байрами эзгулик ва бирдамлик, хайру барака, иқтисодий тараққиёт ва маънавий камолот сари ақл-заковат билан шаҳдам бораётган давлатимиз фуқароларининг кучига-куч, ғайратига-ғайрат қўшиб, янги зафарлар бахш этишига тилакдошмиз. Жумлаи мўмин-мусулмонларимизни улуғ айём — Рамазони шариф билан чин юракдан муборакбод этамиз. Шу табаррук кунларда аллоҳим ҳаммаларимизни рушду ҳидоят нури билан баҳраманд этиб, битмас-туганмас неъмату ҳикматларидан рўзи-насиб айласин, мустақил Ўзбекистонимизнинг равнақи, порлоқ келажаги йўлидаги қутлуғ сайъ-ҳаракатларимиз, солиҳ ишларимизга хайру-баракотлар ато этсин!

Убайдулла УВАТОВ,
Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Диний ишлар қўмитаси раисининг биринчи муовини.

ТЕЖАМКОРЛИК ОДОБИ

Икки йилдирки, ўрта мактабларнинг 10-синфларида одобнома дарслари режа асосида ўқитилаётир. Бу дарсларининг ҳаётийлиги, кундалик турмуш билан боғлиқлиги туфайли бўлса керак, унга ўқувчилар қизиқиши зўр. Уни сўндирмаслик учун ўқитувчи ижодий ишлаши, ҳар бир мавзуга оид кўргазмали қуроллардан фойдаланиши мақсадга мувофиқдир.

Янги фанни ўқитиш юзасидан илк тажрибалар тўпланмоқда. Қуйида иқтисодий тежамкорликка оид бир-икки мавзуни ўтиш юзасидан ўз иш тажрибам билан ўртоқлашмоқчиман.

Дарсда «Исрофгарчиликка йўл қўймаслик ва нонни эъзозлаш одоби» мавзусида ўқувчиларни уч-тўрт гуруҳга бўлиб, қуйидагича саволлар бераман: Исрофгарчилик деганда нимани тушунасиз? Нонниг қиммати нимада? Нон неча хил меҳнат қилиш эвазига юзага келади? Ҳозирги кунда тўйда исрофгарчилик мавжудми?

Албатта, ўқитувчи ҳар бир дарсда мавзу аҳамиятига қараб бир неча саволлар тузиши мумкин? Айтайлик, юқоридаги тўртта саволга тўртта ўқувчи жавоб берди. Демак, бу ўқувчилар баҳоланади. Қайси қатордан жавоблар мукаммал олинганлиги маълум қилинади. Ўқувчиларнинг саволларга берган жавобларига қараб ўқитувчи янги темани баён этиш даврида ўз кузатувларига алоҳида тўхталади.

— «Нимани қилсанг хор, шунга бўларсан бир куни зор», — деган халқ нақлини таъкидлаб, маҳаллий шароитга боғлиқ мисолларга мурожаат қиламан. Жумладан, аввалари хўжалигимизда юздан зиёд тўйлар бўларди. Ҳозир эса ҳам худди шундай. Тўйларга илғарилари минг-минглаб нон олинар, натижада исрофгарчилик кўп бўларди. Тўйга ким кириб борса дастурхонда нон бўлса ҳам, икки дона нон қўйилар, акс ҳолда жуфт нон қўймаган одам: «менинг хурматимни қилмади», — деб ўйларди. Баъзан эсдан чиқиб олдига нон бормаган одамнинг аразлаганини ҳам кўрганмиз.

Эндиги тўйлар анча тежамкорона ўтмоқда. Келадиган меҳмонга яраша дастурхон тайёрланади.

Иккинчи мавзу «Исрофгарчиликка йўл қўймасликка оид саёҳат» дарсининг режасини ўқитувчи анча олдиндан белгилаши керак. Бунинг учун яқин орада тўй ўтказган оилага бориб тўйни қай ҳолатда ўтказганлиги ҳақида савол-жавоблар бўлади. Албатта, бундай ишлар тўй эгасининг розилиги билан уйига бориш режаси тузилади.

Биз ўқувчиларимиз билан шундай суҳбатларни бир неча оилаларда ўтказдик. Айримларини мактабга таклиф этдик. Бундай учрашувлар ўқувчиларга иқтисодий тарбия бериш гарови эканлигининг гувоҳи бўлдик.

Бола ҳали рўзғор ташвиши бошига тушмасидан оила маблағи, уни сарфлаш, тўй ва уни ўтказиш тажрибаларини ўрганиши қандай яхши! Мен улардан, улар мендан завқ олади, шундай дарсларда «зарарли одатлардан сақланиш» мавзусида ҳам олдин қўйидагича саволлар асосида ўқувчиларга мурожаат этаман: Зарарли одатларга қарши кураш деганда нимани тушунасиз? Чекиш зарарлими, унинг қандай оқибатларга олиб келишини биласизми? Спиртли ичимликни-чи? Уйда дарс тайёрламаслик зарарли одатга киради-ми?

Бу саволларга ўқувчи дунёқараши тушунчаси асосида жавоб олиш мен учун муҳимдир. Чунки ўқувчимнинг ҳар бир мавзуда, мазмунан нимани билиши мени жуда қизиқтиради. Ана шунга қараб ўзим гапирадиган манбаларнинг мўлжалини, чегарасини билиб оламан.

Чекиш, спиртли ичимликлар ичиш одам организми учун зарарли эканини ўқувчилар IX синф «Одам ва унинг соғлиги» дарслигидан билишади ва ана шуларни эслаб юқоридаги саволларга озми-кўпми жавоб беришади. Шунинг учун ҳам энди мен бу мавзудан гапни иқтисодий тарбияга бураман.

Тахминий ҳисоб-китобларга қараганда қишлоғимиздаги ҳар 25 кишидан биттаси тамаки чекади. Мен ушбу зарарли одатлар ҳақида газета ва журнал материалларидан, махсус рисолалардан, шунингдек, Т. Қурбоновнинг «Одобнома» дарслигидан фойдаланаман.

Ичкиликбозликнинг ёмон оқибатларга олиб келиши, одамни бебурд қилиб қўйиши, жиноятлар келтириб чиқариши ҳақидаги мисоллар, доноларнинг ибратли фикрлари билан дарсга якун ясайман. Дарс якунида ўқувчиларга чекмаслик, спиртли ичимликларни ичмаслик ҳақида тавсиялар берилади.

Тавсиялардан кейин «Зарарли одатлардан сақланиш ҳақида амалий машғулот» мавзусида чинакам ишга қўл ураман. Ўқувчиларимиз амалий машқлар бажаради. Бунинг учун дарс пайтида ўқувчиларга қуйидагича топшириқлар берилади: Ҳар ҳафтада 40 сўмлик нос, 200 сўмлик сигарета чеккан кашанда бир йилда неча сўм пул сарфлайди? Агар бир оилада ҳафтасига 500 сўмлик спиртли ичимлик ичилса, бир йилда унинг неча сўми шунга сарфланади?

Масалан, нос учун бир йилда кашанда 2080 сўмни, сигарет учун 10400 сўмни, спиртли ичимлик учун 26000 сўмни сарфлаши мумкинлигини ўқувчиларимизнинг ўзи ҳисоб-китоб қилиб, кўзларига ишонмай ҳайратланишади. Зотан, инсон биргина носга ўн йилда сарфлаган 20800 сўмга бозордан бир мол олиб 6 ой боқиб семиртирилса, камида икки ҳисса фойда қилиши, бу пулга рўзғор учун 6 ойга ун, чой, мой, гўшт, гуруч ва бошқа керакли маҳсулотларни олиши мумкинлигини тушунтириб, тегишли хулоса чиқаришни ўқувчиларнинг ўзларига ҳавола этаман ва уй-рўзғор ишларини юритиш ҳар бир инсон учун зарурлигини уқдираман. Мен амриқолик сиёсий арбоб ва олим Б. Франклининг «Ичмаслик — ўчоққа ўтин, қозонга гўшт, дастурхонга нон, давлатга даромад, ҳамёнга пул, танга куч, устига кийим-бош, мияга ақл, оилага фаровонлик бахш этади», деган доно сўзларини дарс бошида, охирида ҳам такрорлайман.

Ўқувчиларда юксак маънавий эътиқодни, зарарли одатларга нафратни тарбиялаш учун ишончли далиллардан фойдаланиш яхши самаралар беради. Бунинг учун, аввало, ўқитувчининг ўзи ҳар томонлама ибрат кўрсатиши лозим.

Ўқувчиларда тежамкорлик одобини шакллантиришнинг муайян бир андозаси йўқ. Мавзуни қай даражада қизиқарли ва мазмунли ташкил этиш ўқитувчининг билим доираси ва педагогик маҳоратига боғлиқ.

С. ОСТОНОВ,
Қамаши туманидаги 74-ўрта мактаб ўқитувчиси.

БАРЧА ЖАМИЯТДАН МИННАТДОР

«Ҳотамтой» хайрия жамғармасининг ташкил топганига ҳали кўп вақт бўлгани йўқ. Бироқ уни фақат жумҳуриятимиздагина эмас, балки бутун Марказий Осиёда истиқомат қилаётган фуқароларнинг кўпчилиги яхши билишади. Чунончи, Тожикистон воқеалари муносабати билан у ердаги болаларга ўтказилган моддий маблағ, шунингдек, пойтахтимиздаги анкологик вилоят деспансерига дори-дармон олиш учун кўрсатилган беминнат ёрдам, буларнинг барча-барчаси жамғармадаги меҳридарё инсонларнинг саховати, ватанпарварлиги, болажонлигидан далолат.

Куни кеча улуғ айём — Наврўз кунларида жамғарма яна бир хайрли тадбирни ўтказди. 23-болалар уйида байрам муносабати билан элга ош, тансиқ мева-чевалар тортиқ этилди. Жумҳуриятдаги таниқли ёзувчи-шоирлар таклиф этилиб, болажонларга шеърлар ўқиб берилди, катта концерт ҳам уюштирилди.

Болалар уйида ана шу ишларни амалга оширган жамғарма раиси М. Тошпўлатов, З. Ҳасанов, Х. Қаландаров, Т. Маҳаевлардан кичкинтойлар мамнун бўлиб қолишди.

Р. МАНСУРОВ.

Тошкент шаҳридаги 13-мактабда ўтказилган «Алифбе» байрамига Наврўз тантаналари уланиб кетди. Уни бошланғич синф ўқитувчиси Ақида Зайнутдинова янгича услубда ўтказди. Иккала байрамга ҳозирлик кўришда мактабнинг бошланғич синфлар бўйича ўқув ишлари мудири Фарида Икромова ҳам фаол қатнашди.

Қўшалоқ байрамда Самарқанд дарвоза маҳалласи фаоллари, фахрий ўқитувчилар, ота-оналар иштирок этди. Кечада янграган Увайсий ғазалларига басталанган куйлар, ўқувчилар томонидан қўйилган «Алишернинг ёшлиги» саҳнаси ҳамда уларнинг Хўжа Аҳмад Яссавий номига билдирган илиқ гаплари йиғилганларни ҳайратга солди. Шунингдек, бу тадбирда «Алифбе» ҳамда Наврўз байрамига бағишланган кўринишлар, куй-қўшиқлар ижро этилди. Хуллас, бу кун 1-синф ўқувчилари ҳаётида муҳим сана бўлиб қолиши шубҳасиз.

Р. АЛЬБЕКОВ
суратлари.

БАЙРАМ РУҲИ БАРҚ УРАР

Пойтахтимиздаги 34-ҳунар-техника билим юртига киришданоқ шодиёнанинг устидан чиқиб қолганимни ҳис қилдим. Ичкаридан эшитилиб турган куй-қўшиқ, рақс оҳанглари ана шундан далолат берарди.

— Бизда бундай шодиёналар тез-тез бўлиб туради, — дейди билим юрти директори Исмоил Худойқулов. — Мана шу йилнинг ўзида бир неча байрамни нишонладик. Ана шу шодиёналарни нишонлаганимизда ўқувчиларимизнинг талантлари ниҳоятда серқирра эканлиги сезилиб қолди.

Мана, халқимизнинг шоҳ байрами — Наврўзи олам ҳам келди. Яшариш, янгиланиш, яшилланиш айёми — Наврўзни ҳар қанча шодиёна, тантана билан кутсак ҳам камлик қилади. Шунинг учун ҳам ўқувчиларимиз бу байрамга ҳозирликни аллақачоноқ бошлаб юборишган.

Қўшиқни, рақсни, хандани санъаткорлардек ўрнига қўйиб ижро этаётган ўқувчиларни кузатиб ўтириб, «бу билим юрти санъатга алоқадор билим юртларидан бўлса керак», — деб ўйлаган эдим. Янглишибман. Бу зиё ўчоғида новвойлар, қандолатчилар, музлатгич усталари, аппаратчилар тайёрланаркан...

Шодиёна тугагач, билим юрти ҳаёти билан қизиқдим. Улуғ Ватан уруши йилларида кўримсизгина бинода дастлабки фаолиятини бошлаган бу зиё маскани бугунги кунда шинам ва ораста замонавий ўқув биносига эга. Айни пайтда билим юртида таҳсил кўраётган 420 нафар ўқувчи барча қулайликларга эга бўлган ётоқхона ва ошхона хизматидан фойдаланишмоқда.

Ҳозирги шароитга қарамай билим юрти моддий жиҳатдан унчалик қийинчиликларга дуч келган эмас. Чунки талабалар ишлаб чиқариш амалиётини Тошкент шаҳридаги нон заводларида ўтказишади. Ана шу амалиёт даврида ишлаб топилган маблағнинг 50 фоизи билим юртининг моддий базасини мустаҳкамлашга хизмат қилади. Қолган ярми эса талабаларнинг ўзларига иш ҳаққи сифатида берилади.

Айни кунларда билим юртида моддий базани мустаҳкамлаш учун новвойхона, ҳамкорликдаги мармелад цехи очиш ишлари бошлаб юборилганлиги янада қувонарлидир.

Мухбиримиз.

АКС САДО

ГИЛАМ ТЎҚИШМОҚДА

«Маърифат» рўзномасининг 1993 йил 17 февраль сонида босилган Косон шаҳар халқ таълими бўлими муассасалари тажрибаси билан танишиб ойликдан-ойликка аранг кун кўраётган муаллимларга иқтисодий кўмак истиқболлари очилаётгандай туюлди. Ҳақиқатан ҳам «Тадбиркорлик одимлари» мақоласида ёритилган тажрибадан руҳланган мактабимиз меҳнат таълими муаллимлари Мейлиҳон Зоирова, Раҳмиддин Худойқулов, Иброҳим Саидов, Зайнал Чориевалар ташаббуси билан ўзининг қадимги миллий усулда гиламлар тўқиш йўлга қўйилди.

5—9-синф ўқувчилари меҳнат таълими машғулотларида маҳаллий ҳунармандчилик сирларини ўрганишида бу усул қўл келмоқда. Қизлар ип йигириш, калава бўяш, гилам тўқиш сингари юмушларни зўр қизиқиш билан ўрганишяпти.

Энг муҳими, улар ҳунар ўрганиш билан бирга иқтисодий наф кўришади.

Н. ТЎРАЕВ,
Сурхондарё вилояти Ангор туманидаги 2-мактаб ўқитувчиси.

Бизнинг суҳбат

ҚУШ САМОДА ПАРВОЗ ҚИЛАДИ

Иқтисодий танглик мактабгача тарбия муассасаларига ҳам анча таъсир кўрсатмоқда. Бу ҳол тарбия ишларида кескин муаммолар туғдиряпти. Республика Халқ таълими вазирлигига қарашли боғчаларда аҳвол айтарли ёмон эмас, аммо ташкилотлар қошидаги боғчалар ёпилиб, оналар ва болалар сарсон бўлишаётир. Бу чигални ечиш учун Халқ таълими вазирлиги қандай чора-тадбирлар қўлламоқда. Бу ҳақда республика Халқ таълими вазирлиги мактабгача тарбия бошқармасининг бошлиғи Ҳамида Абдуллаевна Аҳмедова билан суҳбатлашдик.

М.: — Ҳамида опа, республика болалар боғчаларидаги умумий аҳвол тўғрисида гапириб берсангиз!

Ҳ. А.: — Республикамиз анчагина қийинчиликларни бошдан кечирмоқда. Ўз-ўзидан кўриниб турибдики, бу мактабгача тарбияга ҳам таъсир этаяпти. Бошқармамизнинг саъй-ҳаракати туфайли ўзимизга қарашли боғчаларда аҳволни бирмунча яхшилаяпмиз.

М.: — Ҳамида опа, баъзи жойларда боғчалар ёпилиб кетяпти. Қизиқ, нега шундай!

Ҳ. А.: — Гапингиз тўғри. Ҳозир кўплаб ташкилотлар моддий жиҳатдан ўзини қоплай олмаяпти. Шунингдек, улар ўз тасарруфидаги боғчаларни ҳам моддий жиҳатдан таъминлай олмаяпти. Алам қиладигани шуки, болалар ва оналар сарсон бўлишаётгани етмаётганидек, боғча бинолари турли ширкат идораларга ижарага берилмоқда. Ноилож қолган ота-оналар эса болаларини бизнинг боғчаларга олиб келишаётир. Бу ҳол эса жиддий муаммоларни келтириб чиқаряпти. Биз болаларни қабул қилиб олишга қарши эмасмиз. Аммо бунинг учун бизга улар боғча биноларини буткул топширишлари лозим.

М.: — Менимча, ташкилотларга қарашли боғчаларда шу корхоналарда ишлаётганларнинг фарзандлари жойлаштирилган бўлса керак. Ахир корхона раҳбарларининг бундай совуққонлиги, шубҳасиз, ўз ишчи-хизматчиларини ноқулай аҳволга солиб қўймайдими!

Ҳ. А.: — Албатта, фарзанди боғчадан маҳрум этилгач, ота-онада ҳузур-ҳаловат бўлмайди-да. Яхшиси, боғчани ёпишдан кўра уни моддий маблағ билан таъминлашнинг бошқа йўлларини топиш керак.

Биз ташкилотлар таъминотидаги боғчаларнинг ёпилмаслиги тарафдоримиз. Бу жиҳатларни ўйлаб, ўтган йили юқори ташкилотларга мурожаат қилгандик, минг афсуски, ҳали ҳануз ижобий жавоб бўлмаяпти. (Бундан Самарқанд вилояти ҳокимлиги мустасно).

М.: — Маълумки, ҳозирги кунда уй боғчаларига алоҳида аҳамият берилаяпти. Демак, унинг афзаллик томонлари ҳам бўлса керак!

Ҳ. А.: — Очиғини айтганда, мен улкан боғчаларга қаршиман. Боғча мўъжазгина бўлиб, гуруҳларда ҳам болалар сони камроқ бўлса, уларга қараш, тарбиялаш осон кечарди.

Уй боғчаларининг энг афзал томони шундаки, болакай уй шароитида тарбияланади. Атроф ҳам, бино ҳам ўз уйларидек. Ўтириш-туриш, ҳамма-ҳаммаси...

М.: — Уй боғчаларида ишлаётган тарбиячилар педагогикани ҳам билиши керак-да!

Ҳ. А.: — Албатта, билиши керак. Бунинг учун ҳам, аввало, боғча филиалини очувчи шахснинг маълумотига эътибор берамиз. Агар у педагог ёки тиббиёт ходими бўлса, яхши. Иш кўламини кенгайтиришда унинг маълумоти ижобий ёрдам беради.

Бу борада ишнинг янада яхшиланиши учун биз уй боғчалари соҳибалари учун Низом ишлаб чиққанмиз. Бу улар учун дастуриламал бўлса, бир қатор қўлланмалар ҳам нашр қилдикки, рисолалардан хонадон боғча бекалари унумли фойдаланишмоқда.

М.: — Ҳамида опа, келгусида жамиятимиз соҳибларини тарбиялаш учун боғчаларда асосий эътибор нимага йўналтирилган!

Ҳ. А.: — Бола тарбиясидек масъул иш бормикин оламда. Болаларимизни боғчаларда хўжакўрсинга эмас, чинакам комил инсон қилиб тарбиялашимиз лозим. Бунинг асосийси бола руҳиятига катта эътибор бериш. Биз норасидаларимизнинг ҳар бирининг мураккаб руҳий оламига, уларнинг беғубор осмон янглиғ, ҳад-ҳудудсиз сирли-синоатли, эртакли дунёсига кириб, завқ-шавқини, жажжи ташвишчаларини англаб, уларнинг илк интилишларига йўл кўрсатиб йўлчи юлдуз бўла олсак, демак, тарбиявий тўғри йўлдан бораётибмиз. Жажжи инсонлар учун ҳар бир машғулот, ўйин эртаксимон ширин, мультфильмлар каби таъсирчан бўлсин.

М.: — Айбга буюрмайсиз, ўрни келганда кўнглимдаги бир гапни айтишни истар эдим.

Ҳ. А.: — Марҳамат.

М.: — Боғчаларда озми-кўпми қонунбузарликлар, товламачилик ва ўғриликлар содир бўлаётганлиги ҳақида аҳён-аҳёнда ота-оналар гапириб қолишади...

Ҳ. А.: — Гапингиз тўғри, гуруч орасида курмак бўлганидек боғчаларимизда ҳам қонунбузарлар йўқ деб бўлмайди. Айниқса, кичкинтойлар ризқини қийишдек, уларга берилаётган озиқ-овқат маҳсулотларидан ўмаришдек разил ишлар ҳам йўқ эмас. Миш-мишлар замирида, албатта, маълум даражада ҳақиқат бор. «Шамол бўлмаса, дарахтнинг учи бекорга қимирламайди», — деганларидек...

Қўлимизга аниқ фактлар тушса, биз қараб ўтирмаймиз, албатта...

М.: — Ҳамида, опа, замонамиз суронли. «Аёлларни уйга қайтариш керак» деган фикрлар мавжуд. Бу масалага ўз қарашингизни баён этсангиз!

Ҳ. А.: — Мен бу фикрга мутлақо қаршиман. Аёлни уйга қайтариш эмас, унинг яйраб-қувнаб ишлаб юриши учун имконият яратиш лозим. Бугунги кунда аёлларнинг нозик елкасига турмушнинг оғир юки қўйилмоқда. Буни бир томонлама тушуниш тўғри эмас. Аёл жамиятда ўз ўрнини топган, касбини ҳам севади. Демак, уни уйга қайтариш эмас, балки оғирини енгил қилишда эркакларимиз баббаравар рўзғор аравасини тортишса ёмон бўлмасди. Масалан, бизнинг эркакларимизни боғчаларга болаларини етаклаб бораётганини, мактабда ота-оналар мажлисида ўтирганини, уйда қозон қайнатиб, болаларининг онасига кўмак бўлсин, деб елиб-югурганларини афсуски, ҳали ҳам кам кўрамиз. У ёғини қўйинг, бозор-ўчарга ҳам аёл боради, бола тарбиясига ҳам она масъул. Бу ҳақда эркакларимиз бир ўйлаб кўришса ёмон бўлмасди... Бугунги ўзбек аёли — фикр дунёси. Кечани қайтариб бўлмаганидек, бугунги аёлни ўтмиш аёлига айлантириб бўлмайди.

Агар образли қилиб айтсак, қафасдан чиққан қуш, ўз ихтиёри билан қафасга қайтиб кирмайди.

М.: — Мазмунли суҳбатингиз учун ташаккур! Сиз жуда чиройли гапирдингиз. Қуш озодликни севади. Бугунги ўзбек аёли ҳам қушмисол юксак-юксакларда самонинг энг улуғ сарҳадларида парвоз қилади. Шундай экан, онаизорнинг қалбини обод этиш, кўзининг қорачиғидек фарзандларини тарбиялаб, ардоғида олиб ўтирадиган боғчаларни асраш ҳар биримизнинг муқаддас бурчимиздир.

Суҳбатдош
Шарофат ИСКАНДАР қизи.

БАҲОР ШОДИЁНАЛАРИ

Тошкент давлат дорилфунуни маданият саройида истеъдодли ўзбек шоираси ва давлат арбоби Нодирабегим таваллудининг 200 йиллигига бағишланган адабий-бадиий кеча бўлиб ўтди. ТошДУ ректори, академик Т. Ж. Жўраев, доцент Ҳ. Муҳаммадхўжаев, филология фанлари доктори Б. Қосимовлар Нодирабегим ҳақида тўхталиб, уни Шарқнинг етук аёли эканлигини таъкидладилар.

Шоиралар Ҳалима Худойбердиева, Умида Абдуазимова ва Муножот Нурматовалар Нодирабегим шеърлари, ундан илҳомланиб ёзган ғазалларини ўқидилар, шоира ҳақида фикрларини баён қилдилар. Юнус Ражабий номидаги Ўзбекистон телерадио компанияси қошида ташкил этилган мақомчилар дастасининг хонанда ва созандаларининг шоира ғазаллари билан айтиладиган қўшиқлари кечага файз киритди. Шунингдек, Муқимий номидаги театр актёрлари ижросида ҳам «Нодирабегим» спектаклидан лавҳалар намойиш этилди.

Н. МАМАЖОНОВА,
журналистика куллиётн. 1 курс талабаси.

Бугунги кунда халқ хўжалигининг барча тармоқларида билимларнинг, малакали мутахассисларнинг нуфузи янада ортиб бормоқда. «Таълим тўғрисида»ги қонун халқ таълимининг жамият, ижтимоий-иқтисодий, маънавий ва маданий ҳаётидаги фаолиятини аниқлаб берди.

Билимлар нуфузини ошириш ўқув жараёнида, ижтимоий тараққиётнинг юксалишида инсон омили манфаатлари учун нақадар аҳамиятли эканлигини ҳар бир ўқувчи онгига етказиш халқ таълими ходимларидан жуда катта меҳнат, тажриба ва масъулият талаб этади. Буни ўз вақтида тўғри англаб етган Китоб шаҳар халқ таълими жамоаси мустақилликнинг илк куниданоқ таълим беришнинг самарадорлигини ошириш, келажак ворисларини талаб даражасида тайёрлаш ва педагоглар аҳлининг масъулиятини янада оширишга жиддий киришдилар. Натижа эса чакки бўлмаяпти. Жамоада талайгина тажрибалар, ютуқлар мавжуд. Аммо муаммолар ҳам йўқ эмас, бироқ улар бу муаммолардан чўчимайди. Чунки муаммоларни ўзлари ҳал этишини жамоа аҳли яхши билади.

УСЛУБЧИЛАР БОШЛАГАН ИШ

Маълумки, ҳозирги шароит барча соҳаларда ҳам янгича иш юритишни тақозо этмоқда. Китоб шаҳар халқ таълими методистлари ҳам таълимни ривожлантиришнинг янгича йўлларини топиб, педагогларга дарс самарадорлигини оширишда яқиндан ёрдам беришмоқда.

Бунда улар, аввало, жамоатчи методистлар доирасини кенгайтириб, шаҳар халқ таълими кенгашида махсус бўйруқ билан тасдиқлаб олдилар. Ҳар бир жамоатчи методистга гувоҳнома берилиб, унда бурч ва вазифалар баён қилинди. Жамоатчи услубчилар билан олиб борилаётган ҳамкорликдаги ишлар, узоқ йиллар давомида ўтказиб келинган айрим самарасиз йиғилишлардан воз кечишга олиб келди. Эндиликда метод бирлашма йиғинлари ўрнига ҳар икки ойда бир марта ижодий кенгашлар, очиқ дарслар, тажрибали ўқитувчилар билан учрашувлар ўтадиган бўлди. Ўқув дастури ва дарсликлардаги ўзгаришлар, уларни маҳаллий шароитга мослаштириш каби муаммоли масалаларни ҳал қилишда ижодий уюшма олиб бораётган ишлар ўз самарасини бераётганлиги сир эмас. Чунончи, жорий ўқув йилидан эътиборан Аҳмад Ҳўжаев номли мактабда биология ва ўзбек тили, К. Маркс номли мактабда бошланғич синфдан бошлаб инглиз тили, Юсуф Ҳос Ҳожиб номли мактабда физика, биология фанларини чуқурлаштириб ўтишга имкон яратди.

Пойдеворсиз иморат бўлмаганидек, шаҳар услубчилари мактабгача тарбия муассасалари ҳаётини ҳам қайта кўриб чиқдилар. Жумладан, «Лола», «Қоинот», «Феруза» каби тарбия муассасаларида болаларга чет тили, араб тилидан таълим бериш йўлга қўйилди. Бу борада керакли дастур ва методик қўлланмаларни яратиб бериш, аниқроғи, ўқувчига етказишда ҳам методистларнинг тажрибаси, ишбилармонлиги қўл келди.

Албатта, вақтинчалик бўлса-да, айрим қийинчиликлар бўлиб турганида, мактабларни ўз-ўзини бошқаришга ўтишида ҳам, ўқувчиларни касб-корга йўналтиришда методбирлашма жамоаси тайёрлаган дастур, бугунги кунда шаҳардаги барча мактабларнинг ҳам педагогларни ҳам ўқувчиларини хушнуд этмоқда.

Яна бир муҳим жиҳати шундаки, методбирлашма жамоаси ўқитувчилар малакасини оширишда ҳам ўзларининг бир неча йил илгари тузган режалари асосида иш юритиб келмоқда ва у ижобий самара бераяпти.

Ниҳоят, Китоб шаҳар халқ таълими бўлими методбирлашма жамоасининг иш фаолияти ҳақида гап кетаркан, ижодий жамоа эришган ютуқлар, машқатли меҳнатнинг самараси Республика ўқув методика маркази томонидан ўрганилиб, уни оммалаштириш режалаштирилгани шаҳар педагогларини янада руҳлантириб, янгича ишлаш, изланиш ва тажрибалар тўплашга даъват этмоқда...

ЁШ ТЕХНИКЛАР МАРКАЗИ

Шаҳар халқ таълими бўлимида эришган ютуқлар хусусида гап кетаркан, унинг бир тармоғи бўлган ёш техниклар маркази фаолияти ҳам алоҳида аҳамият касб этади. Ўзбекистон Республикаси халқ хўжалигини барқарорлаштириш ва бозор иқтисоди шароитида ёшларни касб-корга йўналтириш, илмий-техника тараққиёти билан уларни яқиндан таништириб боришда ана шу маскан ва унда фаолият кўрсатиб келаётган мутахассислар меҳнатига жиддийроқ тўхталиш лозимга ўхшайди. Яхшиси, бу ҳақда марказнинг раҳбари Малик Саримсоқов фикрларини келтириш ўринлидир.

— Бугунги кунда ёшларни касб танлашга йўналтириш муҳим масалага айланган. — Шу мақсадни кўзлаб, Китоб шаҳар ёш техниклар марказида бирмунча арзигулик ишлар амалга оширилмоқда. Жумладан, 1992—93 ўқув йилида марказни янада такомиллаштириш мақсадида, аввало, алоҳида бино ажратиб берилди. Шунингдек, кабинетлар ҳам имкони борича техник воситалар билан жиҳозланди. Эндиликда бошланғич техник модели, электротехника, компьютерлар мавжуд.

Ҳа, маълумки, азал-азалдан китобликлар ҳунармандчилик, кулолчилик каби ҳозирда йўқолиб бораётган халқ миллий санъати билан шуғулланиб келган. Миллий санъатнинг бу каби ўта ноёб турларини қайта тиклаш, ёшларга ўргатишда марказ жиддий аҳамият бермоқда. Айтайлик, марказ қошида ва мактабларда ёғоч ўймакорлиги, наққошлик, кулолчилик, пазандалик, бичиш-тикиш тўгараклари ташкил этилган бўлиб, бунга шаҳар тасарруфидаги барча мактаблардан 300 нафардан зиёд ўқувчи жалб этилган.

Бозор иқтисоди шароитида бу илм масканида ҳам ўзини ўзи маблағ билан таъминлашга эътибор қаратилган. Натижаси эса чакки эмас. Чунончи, ўқувчилар томонидан ишлаб чиқарилган маҳсулот аҳолига бозордагидан арзонлаштирилган нархларда сотилмоқда. Тўпланган маблағнинг бир қисми ўқувчиларга, яна бир қисми эса арафа ва байрамларда ҳунар ўрганаётганлар учун бепул овқат ташкил этишга ишлатилмоқда. Шаҳар халқ таълимининг ана шу тармоғи ҳам бу жиҳатдан ўз қадрини тиклаб олган, вилоят, ҳатто жумҳуриятда ўрнак бўларли даражада.

Дарвоқе, бу ерда машғулотлар ҳам эски, анъанавий усулда эмас, балки миллий анъанавий удум — уста-шогирдлик услуби асосида олиб борилади. Ёшларга сабоқ беришда тўгарак раҳбарлари кулол Шуҳрат Рўзиев, наққош Илҳом Мансуров, ўймакор Сафар Раҳимовлар тажрибаси қўл келмоқда.

Бир сўз билан айтганда марказнинг келажакдаги режалари ҳам талайгина. Масалан, ўқувчиларга Ўзбекистон Халқ таълими вазирлиги томонидан тасдиқланган махсус гувоҳномалар бериб бориш, марказга янада кўпроқ ўқувчиларни жалб этиш, хуллас, келажакда ёш техниклар марказини иқтидорли ҳунармандлар мактаби даражасига олиб чиқишдан иборатдир.

ҚИЗИҚИШНИ ШУНДАЙ ОРТТИРИШМОҚДА

Шаҳар халқ таълими бўлимида бўлишимдан аввал ҳам Юсуф Хос Хожиб номли мактабни фақат Китобдагина эмас, балки вилоятда кўпчилик яхши билишини, бу билим ўчоғида тадбиркор ва ишбилармон, ўз касбига ўта масъулият билан ёндашаётган педагоглар тўпланганлигини эшитгандим. Ниҳоят, ана шу мактаб ҳаётини, унинг жамоаси бугунги янгиланиш жараёнида истиқлолни мустаҳкамлашга қўшаётган ҳиссасини ўрганишга фурсат етилди.

Илм масканида 1200 нафар ўқувчига 74 нафар педагог бир сменада таълим-тарбия беради. Улардан бир нафари олий тоифа, 23 нафари биринчи, 19 нафари иккинчи, қолганлари ҳам ўз касбининг ишбилармон мутахассисларидир. 39 та синф, 50 та синфхона, 250 ўқувчи бир йўла овқатланадиган ошхонани мактаб ўзида мужассамлаштирган. Ўқувчиларнинг барчасига ҳар куни ўртача 9 сўмлик, ўқитувчиларга эса 10—15 сўмлик овқат берилади. Хўш, мактаб маблағни қаердан топади, деган саволнинг туғилиши табиий. Бу ҳақда кейинроқ.

Ушбу илм масканида ўқишлар кабинет системасида олиб борилиб, 39 та фан кабинети мавжуд. Информатика хонаси компьютер аппарати билан, физика, химия, математика кабинетлари микрокалькулятор аппарати билан, биология, химия кабинетлари эса лаборатория хоналари ва лаборантларга эга.

Таълим беришнинг янгича ва фантехника асосида жорий этилганлиги натижасида бир қанча ютуқлар қўлга киритилмоқда. Масалан, ўқувчиларнинг олимпиадаларга иштирок этиши, олий ва ўрта махсус илмгоҳларга кириши йил сайин кўпаймоқда. Айтайлик, ўтган йили 17 ўқувчи турли фанлардан вилоят олимпиадаларида иштирок этган бўлса, улардан тўрт нафари республика олимпиадаларида қатнашиб, совринли ўринларни қўлга киритди.

Албатта, бундай ютуққа эришишда педагогик жамоанинг изланишлари, машаққатли меҳнатлари катта бўлиши билан, янгича иш юритишлари ҳам қўл келмоқда. Чунончи, илғор ўқитувчи ва ўқувчиларни рағбатлантириб боришга ҳам эътибор қаратилган. Битта мисол. Айни кунда мактабнинг 30 нафар аълочи ўқувчисига ҳар ойда 30 сўмдан 50 сўмгача стипендия белгиланган. Шундан бир ўқувчига Навоий стипендияси 50 сўм, бир ўқувчига Юсуф Хос Ҳожиб стипендияси 40 сўм, қолган 28 ўқувчига 30 сўмдан стипендия бериб келинаяпти.

Ана шундай иқтидорли ўқувчиларни тайёрлаб бераётган ўқитувчиларга ҳам (улар беш нафар) ҳар ойлик маошларига 100—150 сўмдан қўшимча ҳақ тўланмоқда. Жорий йилда ҳам илғорларни совринлар кутмоқда. Чунончи, республика олимпиадаларига ўқувчиси чиққан ўқитувчининг ҳар ойлик маошига 350—500 сўмгача қўшимча ҳақ тўланади.

Бир нарсани алоҳида қайд этишни истардик. Мактабда бир неча йилдирки, ижтимоий меҳнат таълими йўлга қўйилган бўлиб, IX—XI синф ўқувчиларининг ва меҳнат ўқитувчиларининг кучи билан зардўзлик, бичиш-тикиш каби ишлар амалга оширилади. Бунга ҳам алоҳида кабинет ташкил этилган бўлиб, 12 та махсус тикиш дастгоҳлари ўқувчилар хизматида. Қисқаси, шу йўл билан мактаб ўзининг моддий базасини мустаҳкамламоқда. Ҳозирда ўқувчи ва ўқитувчиларга тўланаётган сўмлардан ташқари мактабнинг банкдаги ҳисобида 100 минг сўмдан ортиқ маблағи мавжуд.

Шаҳар халқ таълими бўлими тасарруфидаги кўплаб мактабларнинг раҳбарлари, ҳатто вилоятнинг бошқа туманларидан ҳам педагоглар келиб мактабнинг тажрибасини ўрганишмоқда, ўзларида ҳам аста-секин жорий этишмоқда. Хуллас, мактаб директори, ишбилармон раҳбар Файзулла Эшевнинг тадбиркорлиги билан ўқитувчиларнинг ўз соҳасига қизиқиши, ўқувчиларнинг эса фанларни янада чуқурроқ ўзлаштириши кун сайин ортиб бормоқда.

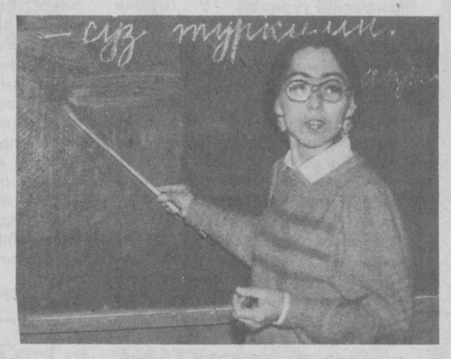

Тажриба минбари

КИТОБЛИКЛАР ЯРАТАЁТГАН БОҒ

ҲИСОБОТ ЭМАС, ҲАҚИҚАТ БУ

Қисқа даврда шаҳар халқ таълими бўлими катта ютуқларни қўлга киритганлиги юқорида келтирилган мисоллардан ҳам кўриниб турибди. Хўш, бу ютуқлар ўз-ўзидан келмаган бўлса керак? Китоб шаҳар халқ таълими бўлими мудирининг муовини Эркин Шокиров бу ҳақда қуйидагича фикрлайди:

— Маълумки, янги давр ўқитувчи олдида катта масъулиятни, изланиш, ижодкорликда бўлишни кўндаланг қилиб қўяяпти. Лекин бу ижодкорлик деганида китоб яратишни тушунмасдан, балки инсон тарбияси, таълими уни керакли даражадаги савияда етиштириб беришни тушунмоқ лозим. Чунончи, ижодий фаолият тўғрисида гап кетганида, аввало, ижодкорликнинг моҳиятини англамоқ даркор. Тажриба ва кузатишлардан шу нарса маълумки, педагогикада икки хил ижодкорлик мавжуд. Булар илмий ҳамда амалий фаолиятдаги ижодкорлик.

Ана шундан келиб чиқиб биз ҳам барча фан ўқитувчиларини ўз мутахассислигига янада жиддийроқ ёндашишини назарда тутиб шаҳар халқ таълими бўлими қошида 25 та фан метод бирлашмасини ташкил этдик. Бу бирлашманинг ҳар бир аъзоси белгиланган муддатда мактабларда бўлишиб, ўқитувчиларнинг дарсларини кузатди, керакли маслаҳатлар ва тавсиялар бериб борди. Масалан, ўтган йилнинг ўзида 11 та очиқ дарс ўтказилди ва ўқитувчиларнинг ҳисоботи тингланди. Методик ишларнинг бундай усулда ташкил этилиши ўқув-тарбиявий ишларни яхшилабгина қолмай, фан мутахассисларининг маҳоратларини оширишда ҳам муҳим роль ўйнади.

Бундан ташқари, шаҳар халқ таълими бўлими қошида ижодкор ўқитувчилар уюшмаси ва мураббийлик мактаби ҳам ташкил этилди. Натижада ўқитувчилар ижодкорлигини аниқлаш, ўрганиш, оммалаштириш бўйича ҳам бир қатор ишларни амалга оширишда имконият яралди. Чунончи, А. Ҳўжаев номли мактабнинг чет тили ўқитувчилари К. Эргашев, ва А. Каримовнинг, Ҳамза номли мактабнинг адабиёт ўқитувчиси Ш. Фозиловнинг, Юсуф Хос Ҳожиб номли мактабдан физика фани ўқитувчиси Ҳ. Ғаниевнинг иш тажрибалари вилоятда, шунингдек, яна 23 нафар муаллимнинг илғор иш усуллари мактаб ва шаҳар миқёсида оммалаштирилди.

Эндиликда узлуксиз таълим инсонни бутун умр бўйи ўз билимини ошириб бориш талабини қўймоқда. Таълимнинг узлуксизлиги ва изчиллигини таъминлаш учун бугунги кун ўқитувчиси зарур билимлар билан қуролланган ва чуқур илмий дунёқарашга эга бўлиши керак. Аммо бунинг учун ўқитувчига ҳам эскича услубда эмас, янгича қарашлар, рағбатлантириш, керак бўлганида имконият ва шарт-шароитлар яратиб бериш ҳам лозим бўлади. Шаҳар халқ таълими бўлимимизда бунга алоҳида эътибор қаратилган.

Бозор иқтисоди шароити эса вақтинчалик бўлса-да, ана шу ишимизга анчагина соя ташлаб турганди. Лекин Ўзбекистон раҳбарияти масалага оқилона ёндашиб, биз ўқитувчилар олдида кўндаланг бўлаётган муаммони ҳал этишга жиддий киришди. Натижада ўқитувчилар ижтимоий манфаатини кўзлаб бир қатор фармонлар юзага келди.

Айни пайтда жамоамиз фармонларни ижро этишга киришиб, қисқа даврда бир қанча тадбирларни белгилаб олди. Шу жумладан, 98 нафар ўқитувчи электр қувватидан фойдаланишда белгиланган имтиёзларга эга бўлди. Шунингдек, 680 нафар ўқитувчига ҳам Президент фармонларида кўзда тутилган имтиёзлар яратиб берилди. Озгина вақт орасида Мизомиддин Самадов, Наим Ғаниев, Мардон Темиров, Фахриддин Муҳиддинов, Ҳамид Байрамов, Ҳаловат Исломова, Зулфия Ниёзова каби ўнлаб муаллимларимиз ижоди гуркираб ўсди. Улар билан жамоамиз фахрланмоқда.

Бугина эмас, педагогларимизга яна кўплаб имтиёзларни яратаяпмиз. Айтайлик, уларнинг дам олишларини таъминлаш, вақти-вақти билан моддий таъминлаш, санаторий ва профилакторийларга юбориб туриш кабилар. Булардан кўзланган мақсадимиз ягона — янгича таълим асосида фарзандларимизни шакллантириш, уларни керакли даражада савияли, ишбилармон ва ҳунарли қилиб етиштиришдан иборатдир. Албатта, хулосани тўғри чиқаришни истардим. Мен келтирган мисоллар кимларгадир маълумот бериш эмас, балки бор ҳақиқат бу!..

Хуллас, Китоб шаҳар халқ таълими бўлимида амалга оширилаётган илғор тажрибаларнинг фақат илк дебочаси билан танишишга муяссармиз, холос. Ютуқлар эса бисёр. Педагоглар жамоаси бир-бирига ҳамдам, бир-бирларидан ўрнак олишиб янгича тафаккур асосида иш бошлашгани сир эмас. Лекин нима бўлганда ҳам боғбон яратган боғ меваси қисқа фурсатда натижа берса, педагог яратган боғ ҳосили эса куни келиб заминни, замонни, юртни бошқариши муқаррар. Ахир донишмандлар ҳам тун кетидан кун келади, дейишган-ку!..

Абдусами ҲАҚБЕРДИЕВ.

Худойберди ЖАЛИЛОВ тасвирлари.

Мулоҳаза

БИТТА СЎЗДА ИККИ МАЪНО

Авлод-аждодларимиз ўзидан ёши улуғлар, ота-оналар ва бегона кишилар билан суҳбатда бўлганида шарқона ҳурматни ўз ўрнига қўйишга, ниҳоятда, сертакаллуф, ширин тил бўлишга ундайдилар.

Албатта, юқорида айтиб ўтилган ҳурмат-иззат, ахлоқ-одоб болага ёшликдан ўргатилади. Ўқувчига илк марта партага ўтирганидан бошлаб «сенсираш» — ҳақорат қилиш, одобсизлик саналиши айтиб борилади. Ўқитувчи ўқувчини ҳурматлашга, «сизсираш»га ўргатиб борса-ю, мактаб ўқувчилари учун чиқарилган айрим дарсликларда эса бунинг аксига дуч келса. Бола, ўқувчи, фарзанд, ука тилидан ҳикоя қилинган кўплаб матнларда ота-онаси, бувиси, акаси, ўқитувчиси ҳақида хабар берганида ҳурмат белгисини англатувчи қўшимчаси туширилиб қолдирилган. Бунинг оқибатида шарқ одоб-ахлоқига хос бўлмаган ҳурматсизлик содир бўлган, яъни катталар ҳақида ёшлар хабар берганда «сенсира»лади. Яхшиси, мисолларга мурожаат қилайлик.

«Фариданинг бувиси фартук тикиб берди», «Онам йигирув цехида ишлайди. Ў планни ортиғи билан бажаради». Бу мисоллар «Алифбе» китобидан олинди. Бошланғич синф дарсликларида, афсуски, бундай гаплардан истаганча топиш мумкин. Баъзи бировлар «бу ҳеч нима қилмайди» дейиши мумкин. Аммо шу жузъий камчилик ҳам ўқувчини иккилантиради, мурғак қалбларга салбий таъсир қилади.

Бу камчиликлар кимларнингдир эътиборсизлиги оқибатида содир бўлгандир. Биз истардикки, ўқувчилар учун мўлжалланган кейинги нашрларда шарқ одоб-ахлоқи меъёрларига риоя қилинса. Ахир бизда катталарни «сенсираш» ҳурматсизлик саналади-ку!..

Ғайбулло БОБОЕВ,
Раҳматулло СУЛТОНОВ,
Бухоро вилояти Жондор туманидаги «1-Май» мактаби ўқитувчилари.

ҚУТЛАЙМИЗ!

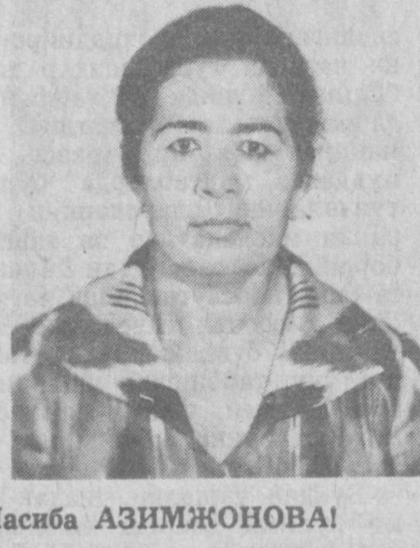

Ҳурматли Насиба АЗИМЖОНОВА!

Ўттиз икки йилдирки, халқ фарзандини тарбиялаб, савод ўргатишдек машаққатли меҳнатда масъулиятни ҳис этиб келаяпсиз. Сиз етиштирган шогирдлар бугун мустақил Ўзбекистон истиқлоли учун турли жабҳаларда туриб ҳалол меҳнат қилишмоқда.

Улуғ айём — Наврўз кунларида мўътабар 55 ёшингизни нишонларкансиз, ҳамиша соғломлик Сизга ҳамроҳ бўлсин.

141-МАКТАБ ЖАМОАСИ ҲАМДА ШОГИРДЛАРИНГИЗ.

ҚУТЛАЙМИЗ!

Меҳрибон дўстимиз ва ишбилармон раҳбаримиз Қодиржон ЭГАМБЕРДИЕВ!

Ёш бўлсангиз ҳам кўпчиликка бош бўлиб, мактабимизни қисқа муддат ичида тумандагина эмас, балки жумҳуриятда замонавий техника билан жиҳозланган таянч мактабига айлантиришда раҳбарлик истеъдодингиз, ҳалол меҳнатингиз билан босиб ўтган навқирон 40 ёшингиз муборак бўлсин! Мактабга қалб қўрингиз, эл ишига фидойилигингиз сусаймасин. Соғлиқ, омад ва узоқ умр Сизга ёр бўлсин.

ТОШКЕНТ ШАҲАР АКМАЛ ИКРОМОВ ТУМАНИДАГИ ЯССАВИЙ НОМЛИ 203-ЎРТА МАКТАБ ЖАМОАСИ.

Сардор МАҲМУД

ИНГЛИЗЧАДАН ЖАМОЛИДДИН ҲАМДАМ ВА ШАРИФ ХОЛМУРОД ТАРЖИМАСИ

[Боши ўтган сонларда].

Ал-Басасирий инқирози. Тўғрул олдида Мўсул ҳамда Диёрбакирнинг шимолий подшоҳликларини забт этиш вазифаси турарди. У қўшин тортиб шу вилоятларни босиб олди. Бироқ Мисрдаги шиа мазҳабига мансуб фотимийлардан ёрдам сўрашга кетган бувайҳий додҳо ал-Басасирий унинг йўқлигида катта қўшин билан қайтиб келиб Бағдодни босиб олди. У халифани ҳам қаттиқ қўрқитди. Бундан хабар топган Тўғрул Бағдодга ошиқди. Юз берган қонли жангда ал-Басасирий қўшинлари яксон қилиниб, унинг ўзи ҳам ўлдирилди. Натижада Тўғрул Шом ва Мўсулни истисно қилганда, аббосийларға тегишли бутун ҳудудга ҳукмрон бўлиб, салжуқийлар империясини вужудга келтирди.

Буюк салжуқийлар. Салжуқийлар Тўғрул, унинг ўғли Алп Арслон, невараси Маликшоҳ ва чевараси — шу авлоднинг энг сўнгги ҳукмдори Султон Санжар бошчилигида тўртта подшоҳлик яратдилар. Султон Санжар қўлидан империяни Хоразм шоҳларининг янги мусулмон давлати тортиб олди. Маданийлашган бувайҳийларга қараганда турклар бирмунча ёввойисифат, лекин анча ғайратли ва жангари кишилар эдилар. Умуман олганда, «жоҳиллар» кўпгина буюк маданиятларни вайрон қилдилар, деган гап тўғри. Бироқ салжуқийларга келганда улар фақат бир авлод ҳаёти мобайнида ўзлари барбод қилган нарсаларни тиклабгина қолмай, мусулмон маданияти чўққисига ҳам кўтарила билдилар. Ўз даврида улар жаҳон фанининг буюк ҳомийлари бўлдилар, олий илм масканларини очдиларки, бу маданиятнинг барқ уриб ривожланишига имкон яратди. Шу ишларнинг барчасида ўша даврда яшаб ўтган мусулмонлар пешқадам эдилар.

Алп-Арслон. Унинг салтанати салжуқийларга дунё миқёсида катта шон-шуҳрат келтирди. Вақти келиб таназзулга юз тутган салжуқийлар империяси истилочи Тўғрулнинг шу муносиб ўғли туфайли ўз куч-қудратини қайта тиклади. Шундан кейин у икки нарса — хорижда Ислом динининг обрўсини ошириш, уни империянинг бутун ҳудудида жорий этиш хусусида жон куйдирадиган бўлди. Аббосийлар заифлашганликларини кўриб ҳаддан оша бошлаган византияликлар ўзларига чегарадош шимоли-ғарбий оралиқ подшоҳликлари вужудга келишлари ҳамоно мусулмонларга қарши сурункали уруш олиб боришга киришдилар. Алп Арслон Кичик Осиёга юриш қилиш билан ўз қўшинларини дин ҳимоясига отлантирди. Манзикерт яқинида Византия императорига қақшатқич зарба бериб, уни асир олди. Ўша ғалабадан кейин мусулмонлар Кичик Осиёнинг қоқ юрагига кириб бориб, у ерда маҳкам ўрнашиб олдилар. Шундан бери улар Онадўлини тарк этмадилар. Алп Арслон ўз амакиваччаларидан бири бўлган Сулаймон Қутлимишни Кичик Осиё марказининг ҳокими қилиб тайинлади. Бу ўлкани мусулмонлар Рум деб атай бошладилар. Рум салжуқийлари у ерда оттоман турклари пайдо бўлгунларига қадар ҳукмрон бўлиб турдилар. Улар дастлаб Никонни ўзларига пойтахт қилиб олдилар, лекин 1084 йилда салжуқийлар бу мамлакатнинг энг йирик кенти Икониум (Қўнйо)ни забт этиб, у ерда мустаҳкам қўним топдилар. Византиянинг Кичик Осиёдаги энг бой ва гўзал шаҳарчаси бўлган Икониум Рум салжуқийлари даврида катта шаҳарга айланди.

Алп Арслон ва Форс. Халифалар шаҳрига даъвогарлик қилишни хоҳламаган Алп Арслон, гарчи Халифа деярли унинг қўлидаги қўғирчоққа айланган бўлса ҳам, Исфахонни ўзига марказ қилиб танлади. Бироқ жума намозларида салжуқий султоннинг исми намойишкорона равишда халифа исмидан кейин хутбага қўшиб ўқиларди. Бидъатчиликдаги бу янгиликни бувайҳийлар жорий этишган эди. Лекин салжуқийлар халифага ҳеч қандай маъмурий ҳуқуқ бермаган бўлсалар ҳам, унинг иззат-ҳурматини жойига қўйишарди. Алп Арслон 1070 йилда Ҳалабни эгаллаб, кейинчалик фотимийлардан ал-Ҳижозни тортиб олди. Шундай қилиб, муқаддас шаҳарлар бўлган Макка ва Мадина салжуқийлар тасарруфига ўтиб қолди. Алп Арслоннинг ўғилларидан бири бўлмиш Тутуш Шомга ҳоким қилиб тайинланиб, у ерда ҳам салжуқийлар сулоласига асос солинди. Айнан Султон Тутуш авлоди дастлабки салиб юришининг қаҳрига учради. Эл оғзига тушган подшоҳ бўлган Алп Арслон шарафига битилган кўплаб қасидалар бугунгача барҳаёт. Салжуқийлар келиши билан Ислом Шарқида янги қадриятлар ҳосил бўлди: кишиларнинг ҳаётга, санъатга, адабиёт ва фанга интилишлари кучайиб, шу соҳаларда анча-мунча катта қадамлар қўйилди.

Маликшоҳ (1072 — 1092-йиллар). Алп Арслоннинг ўғли Маликшоҳ салжуқийларнинг энг йирик сиймоларидандир. Буюк ҳоким, бунёдкор, фавқулодда истеъдодли маъмур ва фаннинг йирик ҳомийси бўлган Маликшоҳ мислсиз туғма қобилият соҳиби эди. У Маккага олиб борадиган йўл бўйлаб масжидлар, кўприклар, ариқлар ва карвонсаройлар бунёд эттирди. Бағдоднинг бутунлай яроқсиз ҳолга келган қувурлари шохобчаси пухта ўрганиб чиқилиб, яхшилаб созланди. Маликшоҳ Орол ва Каспий денгизлари орасидаги ерларни қўлга киритиб, Хоразм деб номлади, ўзининг собиқ турк қули Ануштегинни унга ҳоким қилиб белгилади. Айни шу Ануштегин Ўрта Осиёда бора-бора қудратли кучга айланган ва пировардида салжуқийлар ҳокимиятига барҳам берган хоразмшоҳлар сулоласига асос солди. Маликшоҳ ҳукм сурган даврда фан тараққиётига жуда катта эътибор берилди, хусусан, бу соҳада унинг истеъдодли, садоқатли ва машҳур бош вазири Низом ул-Мулкнинг хизматлари беқиёсдир.

Низом ул-Мулк. Маликшоҳнинг Низом ул-Мулкдек ҳалол-покиза, истеъдодли вазири бор эди. Бундай бахт камдан-кам қиролу султонларга кулиб боққан. Низом ул-Мулк ўта маданиятли, юксак маърифатли ва бутун умри давомида билимини оширишдан тўхтамаган бир киши эди. У давлатни бошқариш санъати тўғрисида сиёсий ва илмий аҳамияти жуда катта бўлган «Сиёсатнома» китобини ёзди. Бағдоддаги машҳур «Низомийа» дорилфунунига тамал тошини қўйди. Қўли очиқлиги билан илмгоҳнинг кўплаб олимларига куч-қувват бағишларди, шу туфайли бутун Ислом дунёсидан ва, ҳатто, четдан ҳам илмпарварлар шу даргоҳга оқиб келаверди. Дунёда ардоқли илоҳиётчи, файласуф ва мутасаввуф аллома Имом ал-Ғаззолий шу дорилфунунда мударрислик қилди. Низом ул-Мулк риёзиётчи, фалакиётчи, олим ва шоир Умар Хайёмнинг дўсти ва ҳомийси эди. Исмоилийлардан чиққан таниқли ёзувчи ва сайёҳ Носир Хисрав ҳам шу даврда ижод этди.

Ҳасан ибн Сабаҳ. Кейинчалик «Ассасинлар» деб атала бошлаган янги исмоилийлар мазҳабига асос солиниши шу киши номи билан боғлиқ. У Низом ул-Мулк ва Умар Хайёмни ўзига устоз билардн. Ибн Сабаҳ Эльбрус тоғида «Аламут» номли мустаҳкам истеҳком қурдирди. Ўз режаларини рўёбга чиқариш зарурати туғилганида эса қотилликлар ва суиқасдлар қилиш учун шу ерда махфий айғоқчилар тайёрлашни йўлга қўйди. Шунинг учун ҳам унинг хатти-ҳаракатларига берилган нисбат инглизча to assassinate (ўлдирмоқ) феълидан олингандир. Ҳукмдорлари ваъда қилган бу дунёдаги эркинлик ва нариги дунёдаги беҳишт учун ассасинлар уларга сўзсиз итоатда эдилар. Жаннатий ҳаётни ҳис қилишлари учун ёш ассасинларга Аламут қалъаси атрофидаги гўзал боғлардан ва серҳашам саройлардан жой бериларди. Шундай мурувват кўрган улар чор атрофда иш олиб бориб, йўлларида турган ёки беҳад кўп миқдорда пул тўлашдан бош тортган ёхуд Аламутнинг «Шайх ул-Жабали» («Кекса тоғлик») амрига бўйсунишни хоҳламаган талайгина таниқли кишиларни ўлдириб юбордилар. Ниҳоят, Низом ул-Мулк Аламутга қарши юриш ташкил қилди. Бироқ қалъани забт этолмай, шайх буйруғи билан қатл қилинди. Бу исмоилийлар жамоаси зиммасидаги энг оғир жиноят бўлди, чунки Низом ул-Мулк чиндан ҳам Исломнинг буюк ўғлони эди.

[Давоми бор].

БИЛИБ ҚЎЙГАН ЯХШИ

НОН ҚАДРИ

Қадим замондаёқ новвойлар катта ҳурматга сазовор бўлган. Римда нон пиширишни биладиган қул энг кучли ҳисобланган, унинг нархи гладиатордан ўн ҳисса қиммат турган экан.

* * *

Қадимий Грецияда новвой давлат ишларида қатнашган. Олмонияда новвойга қасд қилган жиноятчи оғир жазоланган.

* * *

Инсониятнинг энг қадрли, азиз таоми — нон бўлган. Нонни ҳозир ҳам ҳар бир миллат, ҳар бир мамлакат аҳли эъзозлайди.

ТАБИАТИНГИЗ ХОҲЛАСА...

Хорижий халқларнинг фикрича, москваликларнинг севимли таоми қуймоқ экан. Минсклилар қовурилган картошкани, самарқандликлар қўй гўштли паловни, ригаликлар сут гўжасини, ереванликлар кабобни хуш кўришади. Қозоқлар учун эса қази-қартаси қўшиб пиширилган бешбармоқдан аълоси йўқ экан.

ЧОЙ РУСИЯГА ҚАЕРДАН КЕЛГАН?

Руссияга чойни келтирилиши қизиқ бўлган. Мўғул хони Олтинхон рус подшоси Михаил Фёдоровичга (1596 — 1645) қимматбаҳо совғалар — пўлат қилич, сувсар ва қундуз териларини юборади. Бу совғалар билан қўшиб у 200 қутича аллақандай номаълум ўтларни ҳам бериб юборади.

Рус элчилари дастлаб бу ўтни олгиси келмайди. Олтинхоннинг мулозимлари: «Олинглар, олинглар, подшоларингиз бу совғамизга рози бўлишига ишончларингиз комил бўлсин», дейишади.

Элчилар мўғул хони мулозимларининг кўнгиллари қолмасин, деб совғани қабул қилишади. Совғалар келтирилгач, чой подшо саройидагиларга маъқул бўлган. Дастлаб уни шамоллаганда терлаш учун дори ўрнида фойдаланишган. Кейин эса чанқоқни қондириш учун ичилган.

АЛПЛАР ЎСАДИГАН ЕР

Помирнинг денгиз сатҳидан 4200 метр баландликда алп ўсимликлар ўсади. Бу ерда картошканинг бир донаси 2 килограммча келади. Кунгабоқарнинг бир тупидан катта-катта 50 гул чиқади. Сабзининг «Шаптепе» деган турининг бир донаси оғирлиги 1360 граммга тўғри келган.

Алплар ўсадиган ернинг сирини олимлар узоқ йиллардан бери аниқлаша олмаяпти.

Қ. ТЎЛЕБОЕВ
тўплаган.

МАМНУНЛИК БИЛАН

Самарқанд шаҳридаги 14-автокорхона жамоаси 59-ўрта махсус мактаб-интернат тарбияланувчиларига «Наврўз» айёмида 22420 сўм ҳадя қилдилар. Автобус саройининг жамоаси кўрсатган бу саховатга жавобан мактаб-интернатнинг ўғил-қизлари самимий миннатдорчилик, мамнунлик ҳис-туйғуларини изҳор қилдилар.

А. ҲАЙДАРОВ.

ҒОЛИБЛАР АНИҚЛАНДИ

Чироқчи туманидаги Чиял давлат хўжалиги ҳудудида жойлашган мактабда спорт турлари бўйича ўзаро мусобақалар тез-тез ўтказиб турилади. Бундай беллашувлар ёшларнинг ҳам жисмоний, ҳам ақлий чиниқишига самарали улуш қўшяпти. Яқинда Бобур номли мактабда шахмат-шашка, қўл тўпи бўйича ўзаро куч синашдилар. Мусобақаларга ҳар томонлама пухта тайёргарлик кўрган Т. Рўзиев номли мактаб ёш спортчилари ғолиб деб топилиб, туман мусобақасида қатнашиш ҳуқуқини қўлга киритдилар.

Б. БОБОРАҲМАТОВ.
Қашқадарё вилояти.

ТУНЛАРИ ҚАДР, КУНЛАРИ НАВРЎЗ БЎЛГАН ЮРТ

Куннинг ҳар бири худоники, у куннинг ўз насибаси, қувончу ташвишлари бор. Наврўз кириб келган кун мен Оҳангароннинг Қорахитойидаги 12-ўрта мактаб муаллимлари сумалак пишираётган айвончага бордим. Бу ерда сумалакка эндигина олов ёқишди. Шу мактабда яқин қирқ йил фаррош бўлиб, ҳозир нафақада бўлган Одаш аммани сумалак дош қозони ёнида кўрдим.

Наврўз олдидан мактабнинг директори Аҳаджон Давронов, у киши айни пайтда Тошкент вилояти Кенгашининг ноибидир, мактаб боғи атрофларига минг туп терак экишни режалаштирган экан, ҳозир ўқувчилар муаллимлар ана ўша иш билан бандлар. Зероки:

Терак бу — манзара, терак бу — уйдир,
Минглаб кишиларнинг уйида тўйдир...

Эртаси куни тонгда сумалак пишди. Мактабнинг тарбиячию хизматчилари Роҳатой Ўтбосова, Холия Бийтўраева, Дилбар Нишонова, Ўғилой Деҳқонова ва бошқалар Одаш амма етакчилигида сумалак тайёрладилар дош қозонда. Мактабнинг кенг ҳовлисида қишлоқнинг ҳамма аҳолиси ва мактаб жамоаси, ўқувчилар учун дастурхон ёзилди. Кенг саҳнада 11-синфнинг йигит-қизлари тайёрлаган Наврўз байрамига бағишланган чиқишлари бошланади. Ҳазил-мутойиба, кулги, шўх мусиқа садолари остида ёшларнинг айтишуви бошланди:

— Йўл бўлсин, ҳой қизлар?
— Лола тергани...
— Лола очилмаган, унинг вақти бор.
— Лола бўлмаса ҳам ундан нақди бор,
Қайтамиз, ялпизми, гул, равоч юлиб.
— Ҳой қизлар, ой қизлар, бермасангиз сир,
Қолмангиз биз кетгач, тағин соч юлиб.

Саҳнани уввос кулги қоплайди, йигит ва қизларнинг шўх рақслари тўлдиради даврани. Мактабнинг мусиқа муаллими, ёш санъаткор Улуғбек Мирзаев Наврўз ҳақида қўшиқ куйлайди:

Сенинг нафасингдан кўкарса ерлар,
Нурларингдан ёнса гар қора зулмат,
Чечаклар ифорин таратиб дерлар:
Эй Наврўзи олам, сенга минг раҳмат!...

Даврага мактабнинг кекса муаллимлари чиқишиб, ўлан айтишади.

Кейин яна ўйин-кулги бошланди. Бу ерда чақалоқларни бешикка солиш, қиз узатиш, келин салом, тортишув ва бошқа халқ удумлари саҳнада жонланганда тўпланганлар қадимий удумларимизни кўриб дил-дилидан қувондилар. Саҳнага чиққан кекса онахон Наврўз баҳонасида ёшларга панду насиҳатлар қилди. Қизларнинг кийиниши, соч тараши, хинолар қўйиши, муомала сирлари бирма-бир намойиш этилганда ёшлар жон қўзлари билан томоша қилдилар. Ахир булар Тўмарислар, Сфаретсалар, Бибихонимлар, Зебуннисобегимлар, Увайсийлар, Нодирабегим, Қурбонжон додҳо, Кенегас хоним, Анбар отинлар авлоди-ку, шубҳасиз, онахонларимиз ўз фарзандларини ҳам ана шу йўсинда кўришни орзу қилишади. Одамлар дастурхондаги сумалаклар, кўксомсалар, кўк чучваралар, отқулоқ, барра беда, исмалоқлардан пиширилган таомлардан омонлик-сомонлик қилишди. Пировардида дастурхонга ош тортилди.

12-ўрта мактабда ўтказилган бу Наврўз шодиёнасини тайёрлашда билим даргоҳининг тажрибали муаллимлари Жамила Қуролова, Мўминжон Муталов, Боирбек Қурдошев, Малоҳат Исмоилова ва бошқалар астойдил жонбозлик кўрсатдилар...

Халқ таълими аълочиси Ҳошимжон Содиқов директорлик қилаётган 38-ўрта мактаб Оҳангароннинг Телов ҳудудидаги энг катта билим даргоҳларидан ҳисобланади. Бутун қишлоқ аҳли шу мактабга тўпланиб Наврўз тантаналарини ўтказишмоқда. Ерга, кўкатлар устига тўшалган ўринларда қишлоқнинг пиру бадавлат оқсоқолларию сочларига эндигина пахтадан пилик тақадиган қизалоқларигача бор. Бу ерда ҳам Наврўзнинг тантаналари авжида.. Дастурхонларда баҳор неъматлари. Кексалар ёшларга умр ва имон тилаб фотиҳага қўл очадилар. Ўқувчилар ҳамма тўпланганларга баҳор гулларидан, ялпизлардан, қўзигуллардан, чучмомалардан, бойчечаклардан, райҳону жамбиллардан ҳадя қиладилар. Байрамда ҳозир бўлган «Ўзбекистон» ширкат жамоасининг раиси камхаржли оилаларнинг фарзандларига хайриялар улашди. Пировардида мактаб ҳовлиси улкан саҳнадай бўлиб кетди: ҳамма хурсанд, ҳамма рақсга тушади, ҳамма куйлайди. Зероки, баҳорнинг ўзи, Наврўзимизнинг ўзи туганмас қўшиқдай кириб келган хонадонларимизни, гўшаларимизни, маҳаллаларимизни, кенту қишлоқларимизнинг яшнатиб, яшартириб. Зотан, бугунги ҳар тунимиз Қадр, ҳар кунимиз Наврўз.

Худди шундай шодиёналар Оҳангарондаги Овжазсой этакларига жойлашган Қўрғонча қишлоғидаги 34, 46-мактабларда ҳам бўлиб ўтди. 18—19-мактабларнинг жамоалари ҳам Наврўз тантаналарини жуда чиройли ва эсда қоладиган даражада ўтказишди. Айниқса, 34-ўрта мактабда бўлиб ўтган Наврўз тантаналарида мустақил Ўзбекистонимиз билан ғурурланиш, унга содиқ фарзандлар бўлиб етишиш, Ватаннинг ҳар бир тоши, суви, унсурини тенгсиз меҳригиё билан севиш ҳисси устиворлиги сезилиб турди.

Мўмин ҚАЮМ.
Оҳангарон тумани.

Бош муҳаррир
Саъдулла ҲАКИМ.

ГЎЗАЛЛИК БАЙРАМИ

Биз ҳамиша тўйлар тўйига уланишини ният қиламиз. Тошкент шаҳрининг ажойиб санъат кошонаси — Навоий номидаги театрда Наврўз байрами арафасида ўтказилган ногирон болалар иккинчи фестивали хаста дилларга малҳам бўлди. Шу куни бу ерда республикамизнинг барча вилоятларидан, шунингдек, Тожикистон ҳамда Қозоғистондан ҳам ногирон болалар ташриф буюришди. Бу анжуманни ўтказишга болалар ва ўсмирлар ўртасида иш олиб борувчи жумҳурият марказий қўмитаси ҳамда «Мурувват» кичик корхонаси анчагина маблағ ажратди.

Театр фойесида моҳир қўллар томонидан яратилган ўймакорлик, каштачилик, рассомлик намуналари, турли ўйинчоқлар намойиш қилинди.

Фестивал қатнашчилари Тошкент шаҳрининг диққатга сазовор жойлари билан танишишди, ҳайвонот боғида, музейларда бўлишди.

Суратларда: ногирон болалар ўзлари ясаган ўйинчоқларни кўрсатишмоқда. Кўргазмадан намуналар. Қардош республикалардан келган меҳмонлар. Пойтахт ёш санъаткорлари.

Р. АЛЬБЕКОВ
олган сурат.

ФАРЗАНДЛАРИНГИЗ УЧУН ЭНГ ЯХШИ КОМПЬЮТЕР!

Ҳурматли ота-оналар! Агар ўз ўғил-қизингизнинг келажаги ҳақида қайғурсангиз жамғармаларингизни фарзандларингизнинг таълими учун сарфланг!

«Аскар» фирмаси сизларга Ватанимизда ишлаб чиқарилган энг арзон дискали ва дастурли шахсий компьютерни сотиб олишни таклиф қилади.

УЙИНГИЗДА КОМПЬЮТЕРНИНГ БЎЛИШИ — БУ КАСБ-КОР МУАММОЛАРИНГИЗ ҲАМДА ФАРЗАНДЛАРИНГИЗНИНГ БЎШ ВАҚТИНИ ТАШКИЛ ЭТИШНИ ҲАЛ ҚИЛИШ ДЕМАКДИР!

Тел: 77-34-27.

МАНЗИЛ: Тошкент шаҳри, Чилонзор, 2-квартал, 48-уй.

Таъсис этувчилар: Ўзбекистон Халқ таълими вазирлиги Халқ таълими ва фан ходимлари касаба уюшмаси Марказий қўмитаси ҳамда Ўзбекистон Педагогика жамияти.

МАНЗИЛГОҲИМИЗ: 700083, Тошкент, Ленинград кўчаси, 32.

ТЕЛЕФОНЛАР: масъул секретарь — 32-54-17, хатлар ва оммавий ишлар бўлими — 32-55-58, 52-35.

ИНДЕКС: 64595.

Рўйхатдан ўтиш тартиб № 000040.
Буюртма Г—133. 119179 нусхада босилди, ҳажми — 2 босма табоқ. Офсет усулида босилган, қоғоз бичими А—2. Босишга топшириш вақти 20.00
Босишга топширилди 18.00.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Маҳкамасининг Ишлар бошқармаси ҳузуридаги «Шарқ» нашриёт-матбаа концерни. Корхона манзили: «Буюк Турон» кўчаси, 41-уй.

1 2 3 4 5 6.